

EERSTE COMMUNIE TUSSEN GISTEREN EN MORGEN. Groeien naar meer kerkelijke inbedding

De eerste communie van een opgroeiend kindje wordt in vele families beleefd als een feestelijk hoogtepunt. In de basisscholen wordt er duchtig werk gemaakt van de voorbereiding. Op de dag zelf stroomt de parochiekerk vol met ouders, grootouders en andere familieleden in feestelijke stemming. Bij alle vreugde die deze dag meebrengt, leven er ook vragen. De samenwerking tussen school en parochie loopt niet altijd even soepel. De betrokkenheid van de ouders is verschillend. En vooral: de indruk bestaat dat het hele gebeuren los is geraakt van de lokale kerkgemeenschap van de parochie. Welke uitdagingen en welke kansen zien we om hieraan iets te doen?

Een keerpunt

De eerste communie behoort, samen met het doopsel en het vormsel, tot wat men de initiatiesacramenten noemt. Dit wil zeggen dat je als nieuwe christen doorheen deze drie tekenen opgenomen wordt in de geloofsgemeenschap van de Kerk. In het vroege christendom waren het vooral volwassenen die, bewust en vrij, kozen om christen te worden. Ze werden als „catechumeen” begeleid en voorbereid tot het ontvangen van doopsel en vormsel en tot opname in de gemeenschap die de eucharistie viert. Geleidelijk aan werden hele gezinnen en werden ook kleine kinderen gedoopt en geïnitieerd.

In ons land kenden we sinds lang de situatie waarbij vrijwel alle kinderen kort na hun geboorte gedoopt werden en op welbepaalde leeftijden de eerste communie en het vormsel ontvingen. In deze vrij uniforme praktijk treden er vandaag verschuivingen op. Je hebt steeds meer inwijkelingen die geen christenen zijn. Maar ook onder de autochtone ouders zijn er die hun kinderen niet meer automatisch laten dopen. Zij die wél nog de initiatiesacramenten voor hun kind vragen, beleven dit lang niet altijd als zijn actieve inlijving in de Kerk. Zelf hebben ze vaak een eerder losse binding met die kerkgemeenschap. Toch verlangen ze doorgaans naar een zinvol ritueel om het wonder van het leven te vieren.

Als Kerk in Vlaanderen herontdekken we in deze tijd volop dat christen worden geen automatisch cultuurgegeven is maar een bewuste levenskeuze. Het is daarom ook dat we in de catechese meer en meer gaan rekening houden met de volwassenen. Terecht nodigen de bisschoppen ons uit om met zijn allen „volwassen te worden in het geloof”. Dit plaatst kinderdoop en kinderinitiatie in een ander perspectief, namelijk van het gelovig begeleiden van het gezin. De huidige praktijk van de kinderdoop biedt daartoe zelfs eigen kansen. Wel is het belangrijk dat de ouders die beslissen hun kind te laten dopen en inwijden in de kerk, daar bewust en in vrijheid voor kiezen. En dat wij hen helpen de volle gelovige en kerkelijke dimensie van deze sacramenten te ontdekken.

Tussen ideaal en werkelijkheid

Ideaal gezien stellen we ons de situatie voor waarbij volwassenen, die zelf hun christelijk geloof voeden en beleven in een regelmatige deelname aan de zondagse eucharistie, hun kind daar mee naartoe nemen en het op een zekere leeftijd (van 'voldoende begrip') voor de communie aanbieden. Zij zelf voelen zich goed in de gemeenschap en willen graag dat hun kind daar ook in thuiskomt. De voorbereiding op de communie gebeurt dan door het voorbeeld van de ouders, thuis en in de parochiekerk. Ouders en parochie worden daarbij inhoudelijk ondersteund door de school, waar de leerplannen in het eerste en tweede leerjaar daarop berekend zijn.

Hier en daar gebeurt de eerste communie soms op deze manier. Er komen gelukkig een aantal gelovige ouders wekelijks naar de eucharistie waarbij ze zelf hun kind (mee) begeleiden naar de geloofsgemeenschap. Het is belangrijk dat wij hen niet over het hoofd zien en hen steunen. Meer nog, deze „normale gang van zaken” moet alle kansen krijgen om zijn voorbeeldfunctie te vervullen.

Tegelijkertijd mogen we natuurlijk niet van iedereen zo'n hechte betrokkenheid verwachten bij hun parochiegemeenschap. De meeste ouders verlangen gewoon dat hun kind de eerste communie doet, samen met zijn klasgenootjes, op de voorziene leeftijd en in schoolverband. Het is begrijpelijk dat sommigen die communie vooral beschouwen als een kinderfeest. In hun soms aarzelend geloof voelen ouders zich niet bekwaam of geroepen om zelf geloofsopvoeding te geven aan hun kind. En de drempel naar de parochie is voor hen soms hoog geworden. Geen wonder dat het hele gebeuren meer en meer wordt overgelaten – sommigen zullen zeggen: 'uitbesteed' - aan de school. En dit terwijl de communie, ook de eerste communie, van nature thuis hoort in de plaatselijke geloofsgemeenschap, zeg maar de parochie. De leerkrachten van hun kant zijn zelf ook mensen van vandaag, soms met een zoekend geloof en met een wisselende kerkelijke betrokkenheid. En hun opgave wordt er niet makkelijker op wanneer noch de ouders, noch de parochie hen voldoende steunen.

Een groeimodel

De eucharistie is een dankbaar vieren van de grote liefde die God ons heeft getoond in het leven, sterven en verrijzen van Christus. Ze is ook de plaats waar christenen zich verzamelen rond hun Heer om zo zijn Kerk te worden. Het is belangrijk dat wij trachten, de kinderen op hun niveau binnen te leiden, te initiëren in dit geloof en in deze gemeenschap. Dit is een groeiproces waarbij we beseffen dat we ons leven lang worden uitgenodigd verder te groeien in het geloof.

Kunnen de parochie en de school samen groeien naar een goede visie op geloof, op kerk en op eucharistie? Een visie die niet dogmatisch wordt doorgedrukt maar die richting geeft aan een pedagogisch groeimodel voor zowel de ouders als de kinderen? Kunnen de parochie en de school samen inspelen op de kansen die in het hele gebeuren rond de eerste communie aanwezig zijn voor de ouders en voor de kinderen om samen te groeien in het geloof? Zowel de school als de parochie kunnen dit slechts in de mate dat zij zelf beseffen, voortdurend onderweg te zijn in hun groei naar geloof en naar de verbondenheid rond Christus die we 'Kerk' noemen. Het komt erop aan elkaar te ondersteunen in deze boeiende en veelzijdige opdracht.

We spraken van een goede 'visie' op geloof en kerk en eucharistie, maar eigenlijk bedoelen we een 'beleving', een 'levensruimte'. Opdat mensen deze levensruimte zouden binnengaan en er ook hun kind binnenvoeren, is het nodig dat zij goed onthaald worden en dat ze vervolgens worden aangesproken en geraakt door de warmte van het christelijk geloof. Daarin spelen de parochie en de school samen hun complementaire rol. De school is de plaats waar de kinderen in contact komen met - en veel mogen leren over - geloof en liturgie. De parochie evenwel is de aangewezen plaats voor de kennismaking met de geloofsgemeenschap en voor de daadwerkelijke viering van de eerste communie.

Op zoek naar meer kerkelijke inbedding

Laten we toegeven dat hier het schoentje wringt wanneer we kijken hoe de eerste communie nu meestal wordt gevierd en beleefd. We pleiten dus voor een verder doorgroeien van een eerste communieviering, die nu vaak vooral een schoolgebeuren is, naar een meer kerkelijke, *in concreto* een meer parochiale inbedding. Dit heeft zijn consequenties zowel voor de voorbereiding als voor de viering. En het heeft zijn weerslag niet alleen op de manier waarop we omgaan met direct betrokkenen: de kinderen, hun ouders en hun leerkrachten. Het betekent vooral een uitdaging voor onze lokale gemeenschappen. In hoeverre zijn die in staat om jonge en oudere mensen te onthalen en te initiëren? Zijn we als parochie niet vaak vooral streng voor de ouders die naar ons toekomen met hun kind, terwijl we vooraf en vooral onszelf moeten bevragen en bekeren tot gastvrije en missionaire gemeenschappen?

Welke stappen worden al gezet en welke stappen kunnen we verder zetten in de goede richting? De leerkrachten op school doen hun best, de kinderen in te wijden in de evangeliieverhalen en in de betekenis van de eucharistie. Ook gebeuren er meer en meer inspanningen om de drie betrokken 'partners', namelijk de ouders, de parochie en de school (naast uiteraard het kind zelf) via vergaderingen en goede contacten te brengen tot een samenspel met een mooi resultaat waaraan de kinderen, hun ouders en grootouders deugd beleven. Op sommige plaatsen heeft de viering wel iets van een gemeenschapsgebeuren in de parochie en van een kerkfeest. Op andere plaatsen echter staat de eerste communieviering (zoals trouwens ook de meeste vormselvieringen) eerder los van de plaatselijke gemeenschap met haar gewone, wekelijkse eucharistie. De viering is zodanig afgestemd op de kinderen dat de ouders en grootouders helemaal in de rol van toeschouwers gelaten worden. Voor de kinderen zelf is de eerste communie al evenmin een kennismaking met de gewone eucharistie. De gewone kerkgangers blijven bij deze gelegenheid veelal weg. En een viering die in haar geheel is afgestemd op de kinderen is daardoor ook voor die kinderen zelf eenmalig, tenzij ze voordien en nadien leren deelnemen aan de eucharistie van de gemeenschap. Bovendien is de eerste communieviering wel eens overladen met extra activiteiten. Dit maakt de voorbereiding van deze nog erg jonge kinderen er alleen maar moeilijker op. Om al deze redenen mag hier gepleit worden voor versoering en voor een betere integratie in de zondagsmis van de lokale gemeenschap.

Het kind in het midden van een eucharistievierende gemeenschap

Sommigen zullen terecht opmerken: als we kinderen zomaar binnenbrengen in een liturgie van en voor volwassenen, zien we hen dan niet letterlijk en figuurlijk 'over het hoofd'? Inderdaad: het kind moet op zijn niveau worden aangesproken. Het verhaal van Jezus moet klinken in begrijpelijke taal. Het kind leert bidden met eigen woorden en gebaren. Daartoe opvoeden en daartoe inwijden vraagt tijd en vereist didactische vaardigheid. Daarom ook hebben de leerkrachten van de basisschool, ook de bijzondere leermeesters godsdienst in het gemeenschapsonderwijs, een bijzondere bekwaamheid om de kinderen daarop voor te bereiden. Trouwens, de dag van hun eerste communie mag hoe dan ook een dag zijn waarop we, zoals Jezus deed, het „kind in ons midden plaatsen”.

„In ons midden” betekent echter niet „op een apart podium” maar in het midden van een gemeenschap die eucharistie viert. Dit bereiken met een „gelegenheidspubliek” van enkel ouders en grootouders is op zich al moeilijk, zometoegesproken onmogelijk. Daarom is de echte uitdaging van een eerste communieviering niet de vraag hoe we kinderen gereed maken voor hun eerste communie. Nog belangrijker is wellicht de opgave om de ouders in de aanloop naar de eerste communie van hun kind uit te nodigen, hun eigen geloof te herbronnen of te herontdekken. Maar de allereerste uitdaging is uiteindelijk de vraag hoe we onze parochies zelf maken tot vitale gemeenschappen waarbinnen het vieren van de eucharistie 'bron en hoogtepunt' is. Een gemeenschap ook waar niet alleen op de dag van de 'eerste communie' maar regelmatig op zondag een gezins- en kindvriendelijk klimaat heerst. Binnen dat kader kan dan worden afgesproken om op bepaalde zondagen „ingroeivieringen” te houden, waar in het kader van de parochiale zondagsmis en/of aansluitend daarbij, de kinderen met hun ouders extra verwelkomd en voorbereid worden.

Tussen gisteren en morgen

We zijn, met de voorbereiding en viering van de eerste communie, onderweg tussen gisteren en morgen. Belangrijk is dat we daarbij een visie hebben en richting zien. Maar ook begrip hebben voor de verschillende snelheden. Heel wat ouders zijn blij dat de Kerk met haar liturgie hun kind en henzelf onthaalt om dankbaar het leven te vieren. Voor anderen komt het tot een goede kennismaking met de figuur van Jezus Christus en de kern van het evangelie. Een minderheid wellicht beleeft dit als een verder thuiskomen in de geloofsgemeenschap van de christenen. Voor hen wordt de reële tafelgemeenschap hopelijk een terugkerende en blijvende gewoonte. Maar dit vereist dat onze parochiegemeenschappen de levenskracht en de uitstraling vinden om telkens weer jonge en andere nieuwe leden te onthalen.

Enkele aanbevelingen in deze optiek

Deze visietekst wil vooral focussen op een welbepaalde richting waarin we best werken, wanneer we rekening houden met de uitdaging om die eerste communie beter te integreren in de kerkelijke gemeenschap. Daarbij beseffen we dat de concrete aanbevelingen niet meteen en niet op alle plaatsen te realiseren zijn. Belangrijk is wel dat we in dit perspectief zouden werken en het alvast in een aantal parochies proberen.

- De eerste aanbeveling is dat parochies zouden zorgen voor een goede zondagsliturgie, die ook jonge mensen en gezinnen verwelkomt en aanspreekt. Zorgen

dat ouders met hun kleine kinderen doorheen het jaar kunnen thuiskomen in de gewone zondagse eucharistie. Als de liturgie op een gepaste manier ook kindvriendelijk is hoeft een kindernevendienst eigenlijk niet. De kinderen leren thuis komen in de gemeenschap. Het is dan een kleinere stap, af en toe een meer uitdrukkelijke „ingroeiviering” te voorzien met een bijpassende catechese, voorbereidend op de eerste communie. Het biedt vele voordelen als deze ingroeivieringen gepland worden in goed overleg tussen de parochie en de leerkrachten van de school, zodat er een wisselwerking ontstaat tussen wat de kinderen in deze vieringen leren en wat ze in de klas meekrijgen.

- Beter nog is het, dit ruimer te kaderen en regelmatig een uitnodiging en welkom te richten aan allerlei mensen die men bijzonder wil onthalen: ouders met hun kleine kindjes op weg naar de eerste communie, kandidaat vormelingen, volwassenen die willen gedoopt worden of die het vormsel vragen... Dit kan en moet uiteraard niet in elke parochie. Het zou mooi zijn als dit hier en daar gebeurt in een centrale kerk. Waar al een traditie bestaat van zogenaamde (maandelijkse) „gezinsvieringen” kunnen deze stilaan verder uitgroeien tot wat we hier bedoelen. Die vieringen worden liefst niet thematisch opgevat of uitgewerkt. Het is de gewone zondagsmis die wordt wat ze moet zijn: de levendige samenkomst van christenen jong en oud die samen groeien in het geloof. En al die bijzondere namen („ingroeiviering”, „onthaaltviering”, „gezinsviering”) hoeven dan niet meer.
- Intussen doen we best pogingen om het gebeuren van eerste communie (en van vormsel) uit de marginaliteit te halen waarin ze zich nu bevinden ten opzichte van de gewone parochiegemeenschap. Tijdens de voorbereiding mag de gemeenschap die op zondag samenkomt erover horen, er iets van merken, ervoor bidden. En als het zover is moeten de parochianen zich mee genodigd weten bij de viering waar nieuwe, jonge leden in de parochie onthaald worden. Mede daarom gebeurt de eerste communie in de regel uiteraard in de parochiekerk.
- Kort na het begin van het werkjaar (september, oktober) worden geïnteresseerde ouders uitgenodigd naar een oudercontact waarin én de parochie én de basisschool betrokken zijn. Met respect voor de privacy en voor de groeikansen, wordt met de ouders besproken hoe zij staan tegenover de geloofsopvoeding, doopsel en eerste communie van hun kind en worden ze geïnformeerd over het programma van zowel de school als de parochie. Tenslotte worden ze uitgenodigd tot de inschrijving.
- De leerkrachten van de school zullen de kinderen voorbereiden aan de hand van het leerplan. Het catechetisch contact met de ouders is eerder de zaak van de parochieverantwoordelijken. Naast de onthaal- of ingroeivieringen (zie hoger) is het belangrijk dat (de parochie of) het dekenaat een aanbod doet van toegankelijke en diverse initiatieven van volwassenencatechese waarop de volwassenen warm worden uitgenodigd. (We denken hier o.m. aan het WEG-project, pastoriegesprekken, school voor geloofsverdieping...)
- De eerste communieviering zelf mag de kinderen duidelijk en op hun niveau aanspreken en aan bod laten komen. Toch moeten de voorgangers en de

leerkrachten in hun spreken en handelen de indruk vermijden dat geloven enkel iets voor kinderen zou zijn. Daarom moeten ook de volwassenen worden aangesproken en uitdrukkelijk de kans krijgen om mee te doen en voor te doen.

- De eucharistieviering, ook wanneer er eerste communie wordt gevierd, is tegelijk feestelijk en toch sober en herkenbaar. Het is belangrijk om in de eerste plaats de basissymbolieken van de eucharistieviering centraal te stellen (maaltijd vieren met Jezus als gastheer, de vriendschap met Jezus, brood en wijn, danken, samen zijn...) en te vertrekken van bijbelse verhalen.
- Het is niet evident dat alle kleine kinderen op één en dezelfde dag van het jaar samen hun eerste communie doen. Hoewel allerlei praktische redenen, en vooral de betrokkenheid van de school, een goede regeling en afspraken nodig maken. Maar het is denkbaar en doenbaar dat een paar keer per jaar een kleinere groep kinderen zijn eerste communie doet. Waar ouders die zeer regelmatig in de zondagsmis aanwezig zijn aan de parochieverantwoordelijken vandaag of in de toekomst de vraag stellen om de eerste communie van hun kind op deze manier te vieren, zullen de pastoraal verantwoordelijken met hen in gesprek gaan en zoeken naar een manier om hierop een antwoord te bieden en welk traject zij ter voorbereiding kunnen volgen.
- De voorbereiding in de school, met het pedagogisch en didactisch talent dat daar aanwezig is, blijft een grote troef. Toch moet er tegelijk gezocht worden hoe we verder los komen van de automatische associatie van eerste communie met het schoolprogramma. Hoe vermijden dat de eerste communie vooral het karakter heeft van een „schoolfeest”. Hoe vermijden dat bovendien nog eens de scholen van verschillende netten hier naast of tegenover elkaar blijven staan?
- De discussie over het eerste of het tweede leerjaar als meest geschikt moment voor de eerste communieviering blijft een heikel punt. In een toekomstig perspectief wordt die vraag minder relevant. Voor de met school en parochie gezamenlijk georganiseerde eerste communie zijn er intussen voldoende praktische redenen die ervoor pleiten om dit voor een heel bisdom in eenzelfde leerjaar te kaderen. In het bisdom Gent blijven we op dit moment opteren voor het eerste leerjaar. We beseffen dat er voor de kindjes, vooral voor hen die in de kleuterklas nog geen godsdienstonderwijs kregen, heel wat voorbereidingswerk nodig is. We hopen dat een sobere en doelgerichte aanpak dit kan opvangen.

Paul Van Puyenbroeck